

В. М. Панцэлеенка
Навук. кір. **К. Л. Хазанавя,**
канд. філал. навук, дацэнт

АБ СІНТАКСІЧНЫХ АДМЕТНАСЦЯХ БЕЛАРУСКІХ ПРЫКАЗАК І ПРЫМАВАК З ЗААМОРФНЫМІ ВОБРАЗАМІ

Паводле граматычнай структуры прыказкі і прымаўкі як іншасказальныя выразы з дыдактычным зместам з'яўляюцца сказамі. Будова сказаў абумоўлівае падзел на простыя і складаныя адпаведна колькасці прэдыкатыўных асноў. Пры наяўнасці аднаго прэдыкатыўнага ядра сказы лічацца простымі. Гэта даволі частыя сярод беларускіх парэмій з зааморфнымі вобразамі структуры: «*Воўк і лічанае бярэ*» [1, с. 118]; «*Свіння лужыну (лужу) знойдзе*» [1, с. 473]; «*Ціхая свіння глыбока рые*» [1, с. 572].

Пры наяўнасці некалькіх прэдыкатыўных асноў прыказкі з зааморфнымі вобразамі маюць структуру складанага сказа: «*Верабейка па зярнятку клое – і сыты, а воўк авечак цягае – і галодны*» [1, с. 114]; «*Сабака брэша, а караван ідзе*» [1, с. 462].

Адметнасці інтанацыйнага афармлення і эмацыянальнага напам'янення падзяляюць сказы на апавядальныя, пыталныя і пабуджальныя. Сярод даследаваных прыказак самая частая сінтаксічная структура – апавядальны сказ: «*Цераз сілу і конь не цягне*» [1, с. 570]; «*Урадзілася цяля з белай лапінкаю на лбе, так яно і памрэ*» [1, с. 522]; «*Людзі і мядзведзя вучаць*» [1, с. 311]. Да пыталных адносяцца сказы, што змяшчаюць пытанне, звернутае да суразмоўцы з мэтай выказаць уласную думку наконт пэўных падзей і з'яў. У шэрагу разгледжаных парэмій пыталных сказаў не выяўлена, што абумоўлена стылістычнымі рысамі прыказак і прымавак як фальклорнага жанру.

Пабуджальныя сказы выражаюць заклік або пабуджэнне да дзеяння. Неабходна адзначыць адзінкаваць пабуджальных сказаў такой будовы. Падобнасць да клічных сказаў выяўляюць выслоўі, у слоўнае напам'яненне якіх уваходзіць загадны часціца *хай* і *няхай*, закліканая граматычна выражаць імператыўнасць: «*Хай конь думае: у яго галава вялікая*» [1, с. 539]. У сапраўднасці падобныя сказы наўрад ці можа аднесці да пабуджальных, бо закліку або пабуджэння да дзеяння яны не перадаюць. Намі быў выяўлены выраз, які захваў пабуджальнасць: «*Няхай (хай) жыве <і пасецца> беларуская птушка бусел (бацян)!*» [1, с. 409]. На думку даследчыкаў, выраз мае выкарыстанне як «жартоўнае прывітанне пры сустрэчы з кім-н. знаёмым або як дадатак пры звычайным прывітанні; жартоўны застольны тост» [1, с. 409]. Прыведзены выраз уяўляе сабой прыклад клічнага сказа, структура якога дапамагае выражана перадаць розныя пачуцці падкрэслена адбываецца шляхам увядзення структуры клічных сказаў.

Адрозненні ў адносінах зместу да аб'ектыўнай рэчаіснасці сталі асновай падзелу на сцвярджальныя і адмоўныя сказы. Большасць даследаваных прыказак – сцвярджальныя сказы, што заяўляюць пра наяўнасць пэўных рэалій. Сярод парэмій з зааморфнымі вобразамі фіксуюцца і адмоўныя структуры: «*Адна ластаўка вясны не робіць*» [1, с. 65]; «*Гракі цяпла не прыносяць*» [1, с. 143].

Багацце беларускіх прыказак і прымавак з зааморфнымі вобразамі выяўляе разнастайнасць сінтаксічных канструкцый. Будова простых і складаных сказаў маюць прыкладна аднолькавае пашырэнне. Па інтанацыі найбольшая колькасць даследаваных парэмій – апавядальныя няклічныя сказы.

Літаратура

1 Лепешаў, І. Я. Тлумачальны слоўнік прыказак / І. Я. Лепешаў, М. А. Якалцэвіч. – Гродна : ГрДУ, 2011. – 695 с.